

Särskild arkeologisk utredning i Skrike, Nätra socken

Fastighet Skrike 3:1, Nätra socken, Örnsköldsviks kommun,
Ångermanland

**Rapport 2011:16
Britt-Marie Hägerman**

Bild framsidan: Halvmilstolpe, Nätra Raä 21:1. Foto: Britt-Marie Hägerman.

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte och metod	3
Områdesbeskrivning	3
Äldre antikvariska uppgifter och fornlämningsmiljö	4
Historiska kartor	5
Ortnamnet Skrike	5
Resultat	5
Tolkning	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Referenser	12
Bilagor	13
Fotolista	13

Inledning

Murbergets kulturmiljöavdelning fick i uppdrag av Sjönäs Mark & Entreprenad, Bredbyn, att utföra en särskild arkeologisk utredning på fastigheten Skrike 3:1 i Nätra socken, Örnsköldsviks kommun. Anledningen till utredningen var matjordstäkt inför skogsplantering av björk.

Inom exploateringsområdet kunde det förväntas finnas fornlämningar som ännu inte var kända. I området finns ett vägmärke och en fyndplats för stenyx. Och i närområdet ett eventuellt röse och en undersökt boplats med datering från förromersk järnålder.

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med det aktuella området markerat med en röd cirkel.

Syfte och metod

Syftet med utredningen var att ta reda på om det fanns tidigare ej kända fornlämningar inom området.

De metoder som användes var enkla kart- och litteraturstudier samt i fält schaktning med grävmaskin. Schakten har mätts in med gps. Fotodokumentationen är gjord med digitalkamera.

Områdesbeskrivning

Området sluttar åt öster ner mot Skrikesjön. I början av 1900-talet sänktes sjön 1,5 meter. Marken har använts till höskörd och som åker. Landskapet är böljande med åkrar och lövträdsbevuxna åkerholmar. I norr begränsas området av den sydligaste gården i Alby och i söder av två av de nordligaste gårdarna i Skrike. På andra sidan av E4:an ligger ett 1970-tals hus där ägaren till det aktuella området bor, Karl-Evert Näsström.

Figur 2. Översiktsbild med Skrikesjön i bakgrunden. Foto Britt-Marie Hägerman.

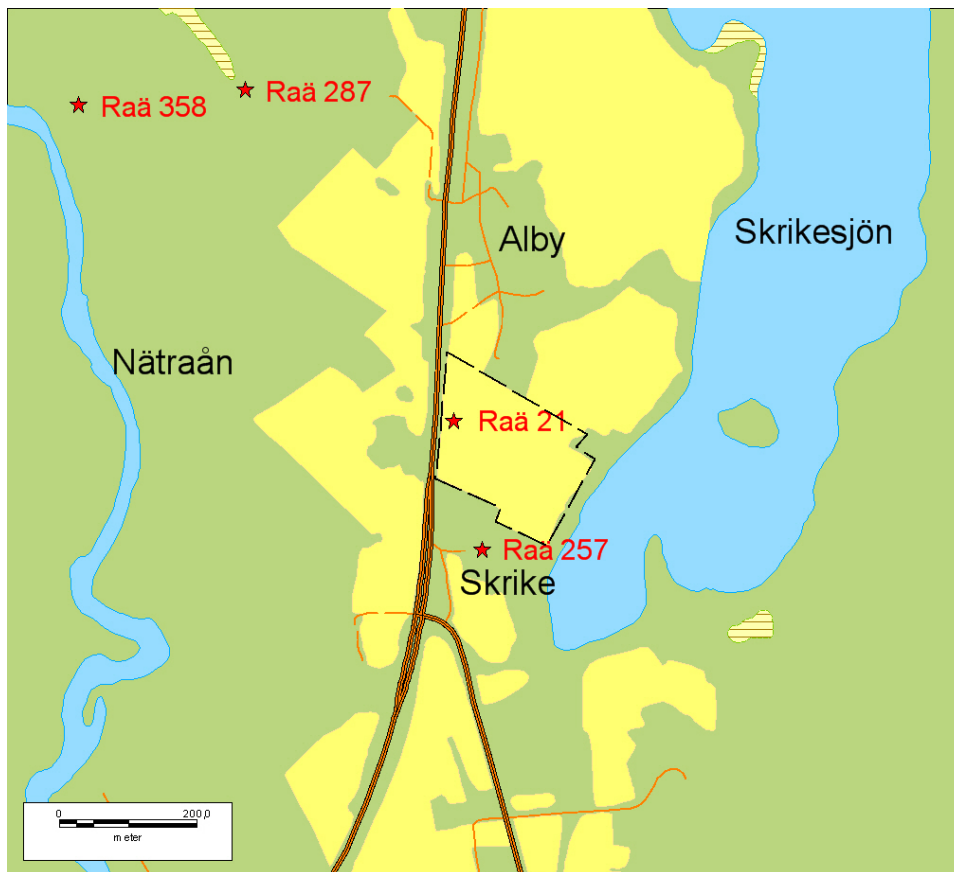
Äldre antikvariska uppgifter och fornlämningsmiljö

Den nordvästra kanten av området begränsas av E4:an som följer ungefär samma vägsträckning som gamla riksväg 13. Men E4:an ligger cirka 15 meter väster om riksväg 13. Cirka 15 meter öster om vägrenen och cirka 50 meter norr om gränsen till Skrike 3:5 står ett vägmärke, en halvmilstolpe, i svartmålat järn med gulmålade tecken (Raä 21).

På gården, Skrike 5:1, hittades 1952 en stenyxa som enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS) ska förvaras på Nätra hembygdsgård (Raä 275). Vid förfrågan på hembygdsgården (2011-07-20) kunde den tyvärr inte återfinnas. Stenyxan kom fram vid byggnation av det nuvarande bostadshuset.

Cirka 600 meter nordväst om området har en boplats med fynd av skärvsten, slagen kvartsit och järnföremål från sen tid undersökts (Raä 358). En kokgrop daterades till förromersk järnålder (Jacobsson 1999; Gustafsson m.fl. 2001).

Cirka 500 meter nordnordväst om området finns en uppgift om ett röse (Raä 287). Men vid senaste inventeringen 1990 kunde det inte återfinnas, man förmodade att platsen blivit felaktigt angiven.

Figur 3. Utdrag ur fastighetskartan med fornlämningarna markerade och det aktuella området streckat.

Historiska kartor

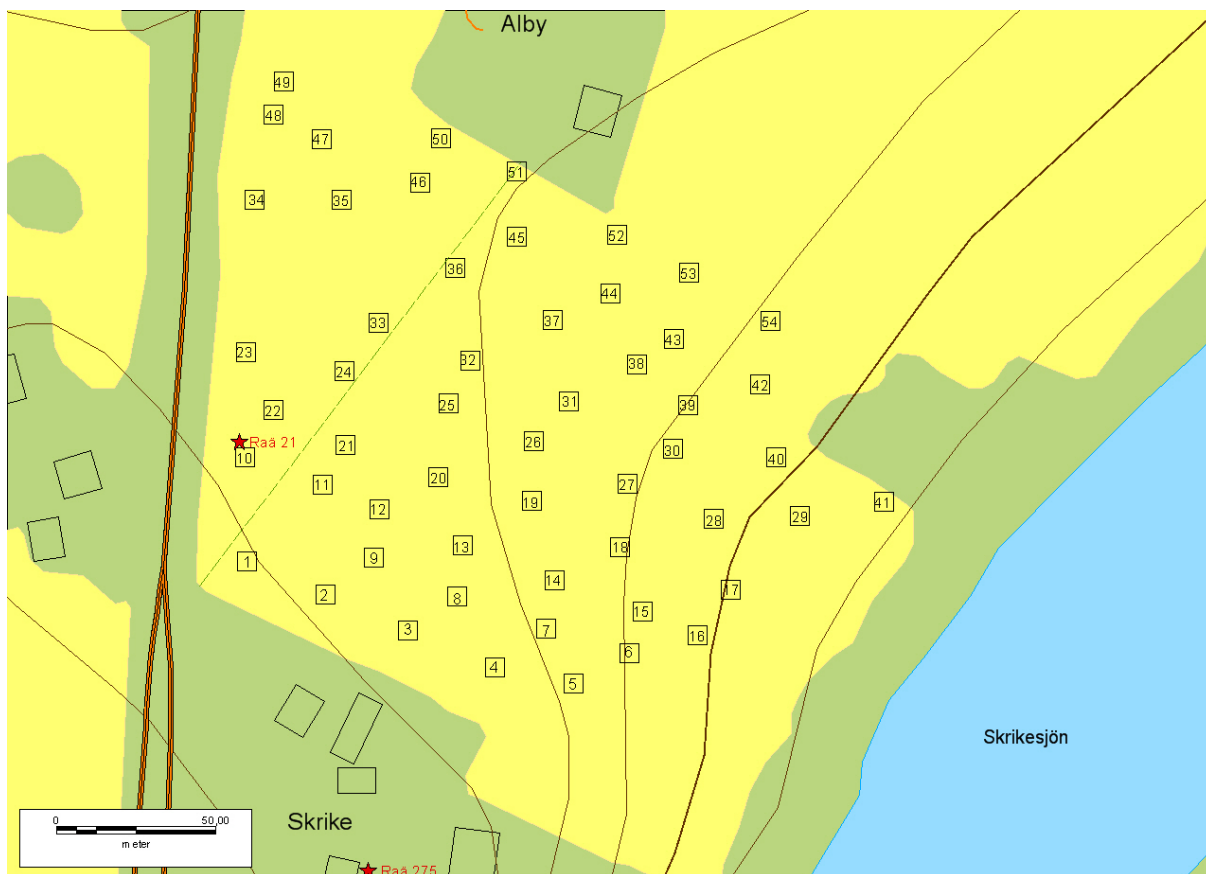
Vid en sökning på Lantmäteriets tjänst Historiska kartor framkom det att den äldsta kartan där fastigheten Skrike 3:1 är utmärkt är en geometrisk avmätning från 1733, där enbart gårdarna är utmärkta med symboler (X41-40:2). Från 1778 finns en storskifteskarta och där består gården av en kringbyggd gård (X41-40:3). I det berörda området finns tio markerade åkrar och en stor yta äng. Det nämns att det odlas hampa på en del av tegarna.

Ortnamnet Skrike

Det äldsta belägget för byn Skrike är Skrijkoo 1535. Skrikesjön omnämns 1569, Skrickut tresk (SOFI). Namnet betyder den skrikande och är möjligen första namnet på Nätraån, som rinner snabbt och häftigt (Bucht 1967:146f). Nätraån rinner förbi Skrike bys utmarker. Avloppsån från Skrikesjön har ett lugnt lopp så det kan knappast vara den som gett namnet. Enligt Hülphers, 1780, ska "en så kallad Skrikgubbe" ha visat sig för nattetid resande över sjön. Enligt en annan sägen så ska ett brudpar som korsat sjön drunknat och då uppgett ett rungande skrik (Karl-Evert Näsström). Dessa förklaringar är troligen efterkonstruktioner för att förklara det märkliga namnet.

Resultat

Matjorden innehöll en del tegel, 0,01–0,2 meter stora, tre porslinsfragment, två bruna buteljglasfragment, en del spik och rostiga oigenkännliga föremål, en slaggbit samt lite plast och plastsnöre. Naturligt i marken fanns det rundande stenar, 0,1–0,5 meter stora. I de flesta schakten syntes spår efter plog och i gränsen mellan matjord och orörd mark var det ofta ett oregelbundet, 0,01–0,05 meter tjockt, lager med sot och kol. Troligen efter svedjning eller skogsbrand.

Figur 4. Schakten på fastigheten Skrike 3:1 samt de närmaste fornlämningarna. Den gröna streckade linjen visar var riksväg 13 troligen gick innan omflyttningen till nuvarande läge på 1950-talet.

Schakt 1

1,50 meter brett, 8 meter långt (NV-SÖ), 0,3–0,5 meter djupt. Matjorden var 0,3 meter djup. Under matjorden var gul sand. I västra delen fanns rester av underlaget för riksväg 13, 0,2 meter tjockt lager med sand och grus och under det 0,1–0,15 meter med svartgrå melerad silt. I östra delen av schaktet fanns ett dike (N-S), 1 meter brett.

Figur 5. Norra schaktväggen i schakt 1. Profil genom riksväg 13.

Schakt 2

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gul sand. I västra delen av schaktet var ett dike (N-S), cirka 0,5 meter brett och 0,44 meter djupt. Fyllningen i diket bestod av sotig och vit sand samt stenar, 0,07–0,16 meter stora.

Schakt 3

1,50 meter brett, 4 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 4

1,50 meter brett, 4 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå silt. En keramikskärva med gul glasyr på båda sidorna återfanns i matjorden.

Schakt 5

1,50 meter brett, 5 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 6

1,50 meter brett, 5 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,15 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 7

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt. I västra delen fanns ett dike (N-S), 0,4 meter brett och 0,5 meter djupt.

Schakt 8

1,50 meter brett, 5 meter långt (NV-SÖ), 0,30 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt. I östra delen fanns en oregelbunden nedgrävning med sten, 0,03–0,1 meter stora. Stenmaterialet bestod av både rundande och skarpkantiga stenar. Djupet var cirka 0,1 meter djupt (från schaktytan) och botten var ojämn. I ytan av nedgrävningen återfanns en mynningsbit från en modern blomkruka.

Schakt 9

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,45 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 10

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,25–0,4 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt. I mitten av schaktet var det ett dike (N-S), 0,5 meter brett och 0,5 meter djupt. I västra delen av schaktet fanns en sten, 0,2x0,25 meter stor, nere i den orörda marken och en i den östra delen, 0,15x0,3 meter stor.

Schakt 11

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå silt. I väster en triangulärt formad sot/brungrå fläck med två stenar synliga i ytan, 0,08–0,1 meter stora, den ena rundad den andra skrapkantig. Fläcken var 0,08 meter djup.

Schakt 12

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var gul sand och i västra delen grå silt.

Schakt 13

1,50 meter brett, 5 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,15 meter djup. Under matjorden var grågul silt.

Schakt 14

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,5 meter djupt. Matjorden var 0,35 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 15

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå/gul silt.

Schakt 16

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,3 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 17

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,3–0,5 meter djupt. Matjorden var 0,2–0,5 meter djup. I den SV kanten var en svacka och där var matjorden som djupast. Under matjorden var grå silt. En slaggbitt framkom i matjorden.

Schakt 18

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 19

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,5 meter djupt. Matjorden var 0,35 meter djup. Under matjorden var brungrå silt.

Schakt 20

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gulprickig grå silt.

Schakt 21

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var gul sand. I mitten av schaktet var ett dike, 0,3 meter brett och 0,25 meter djupt, med ojämn kant. Fyllningen var sotfärgad.

Schakt 22

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt. I östra delen ett dike, 1,4 meter brett, fyllningen bestod av grus. I hela schaktet fanns grus grus/småsten. Troligen rester av riksväg 13.

Schakt 23

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt.

Schakt 24

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt.

Schakt 25

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt.

Schakt 26

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt.

Schakt 27

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt.

Schakt 28

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,35 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt.

Schakt 29

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var gulgrå silt.

Schakt 30

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3–0,4 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var gråbrun silt. Mellan matjorden och den orörda marken fanns ett flammigt lager, 0,01–0,05 meter tjockt, med sot och kol.

Schakt 31

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå lera.

Schakt 32

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,4 meter djupt. Matjorden var 0,15 meter djup. Under matjorden var brun lera med torvinslag, troligen gammal sjöbotten.

Schakt 33

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,7 meter djupt. Matjorden var 0,15 meter djup. Under matjorden var brun lera med torvinslag, troligen gammal sjöbotten.

Schakt 34

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,4 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var brun lera med torvinslag, troligen gammal sjöbotten.

Schakt 35

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,7 meter djupt. Matjorden var 0,3 meter djup. Under matjorden var grå lera.

Schakt 36

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,4 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 37

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,5 meter djupt. Matjorden var 0,15 meter djup. Under matjorden var grå silt utom i sydväst där en svacka var fylld med brun silt.

Schakt 38

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 39

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3–0,5 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var gråbrun silt. I södra delen av schaktet fanns ett dike (N-S), 0,8 meter brett och 0,6 meter djupt.

Schakt 40

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,15 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 41

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3–0,5 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå lera.

Schakt 42

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 43

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,2–0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 44

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå lera och brun silt om vartannat.

Schakt 45

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,4 meter djupt. Matjorden var 0,35 meter djup. Under matjorden var grå silt. I mitten av schaktet var fanns ett dike (N-S), 0,5 meter brett och 0,5 meter djupt.

Schakt 46

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,65–0,95 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var 0,4 meter brun silt och under den grå lera. I södra delen av schaktet fanns det i leran en sten, 0,2x0,3 meter stor.

Schakt 47

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 1,20 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var 0,5 meter brun silt sedan 0,3 meter brun lera och under den grå silt. I den grå silten fanns det sot och kolprickar.

Schakt 48

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,6 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var 0,2 meter brun silt och sedan grå lera.

Schakt 49

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,25 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 50

1,50 meter brett, 7 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 51

1,50 meter brett, 18 meter långt (NV-SÖ), 0,4–0,9 meter djupt. Matjorden var 0,2 meter djup. I schaktet framträdde underlaget för riksväg 13. Lagret var 4 meter brett och bestod av överst ett 0,3 meter tjockt sand- och gruslager under ett 0,6 meter tjockt lager med grå lera. I leran cirka 0,1–0,15 meter ner fanns ett stråk av sot och kol. I leran återfanns även träpinnar och stenar, 0,2–0,3 meter stora.

Figur 6. Norra schaktväggen i schakt 51. Profil genom riksväg 13.

Schakt 52

1,50 meter brett, 5 meter långt (NV-SÖ), 0,4 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var grå silt.

Schakt 53

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gråbrun silt.

Schakt 54

1,50 meter brett, 6 meter långt (NV-SÖ), 0,3 meter djupt. Matjorden var 0,25 meter djup. Under matjorden var gråbrun silt.

Tolkning

Området som berördes av den arkeologiska förundersökningen har endast använts som åker och äng. Inga spår efter byggnader eller andra boplotsrelaterade anläggningar eller fynd kunde återfinnas. Ett sotigt lager mellan matjord och orörd mark visar på att området har svedjats troligen när åkern bröts för första gången. Sotlagret kan även vara rester av en skogsbrand. Plogspår över hela ytan och flera diken verifierar att området brukats som åker. I den nedre delen av sluttningen ned mot sjön fanns spår av den gamla sjöbotten från tiden innan sjösänkningen på 1900-talets början.

Rester av den gamla riksväg 13, som flyttades ett tiotal meter åt väster på 1950-talet, kunde skönjas i områdets västra del.

Det finns inga kulturhistoriska hinder till matjordstäkt inför skogsplantering av björk.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-3874-2011

Länsmuseets dnr: 2011/191

Län: Västernorrland

Landskap: Ångermanland

Kommun: Örnsköldsvik

Socken: Nätra

Fastighet: Skrike 3:1

Kartblad: 19I3h SV

Belägenhet: X 7015329 Y 1635937

Nivå över havet: 15–35 m.ö.h.

Koordinatsystem: RTG 90 2.5 gon V

Uppdragsgivare: Sjönäs Mark & Entreprenad, Bredbyn

Undersökningstid: 19–20 juli 2011

Personal: Britt-Marie Hägerman

Rapportsammanställning: Britt-Marie Hägerman

Dokumentationsmaterialet förvaras på Murberget, Länsmuseet Västernorrland.

Referenser

Bucht Torsten 1967 Några ångermanländska ånamn. Ur *Orter och namn*. Festskrift till Valter Jansson.

Gustafsson P. m.fl. 2001 Arkeologisk utredning, kompletterande etapp 1 och 2. Botniabanan, sträckan Västernorrland. Ångermanland; Aranäs, Boteå, Grundsunda, Nätra, Sidensjö, Själevad, Styrnäs och Torsåkers socknar. Riksantikvarieämbetets Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Mitt, rapport 2001:10.

Hülphers Abraham Abrahamsson 1780 *Samlingar til en beskrifning öfwer Norrland. Samling 4, Om Ångermanland*.

Jacobsson M. 1999 Arkeologisk utredning, etapp 1. Botniabanan, sträckan Västernorrland. Ångermanland. Aranäs, Boteå, Grundsunda, Nätra, Själevad, Styrnäs och Torsåkers socknar. Riksantikvarieämbetets Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Mitt, rapport 1999:9

Nätterlund N. J. 1925 *Norra Ångermanland i ord och bild från förr till nu. Del 1. Nätra älvdal*.

Övriga källor

SOFI: Ortnamnsregistret, <http://www.sofi.se/ortnamnsregistret>

LMV: Lantmäterieverket, <http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>

FMIS: Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation, <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Jan-Olof Montelius, Sveriges vägmuseum, Trafikverket Borlänge. E-postmeddelande den 2011-07-27, 2011-08-01 och 2011-09-13.

Bilagor

Fotolista

Foton tagna av Britt-Marie Hägerman, Murberget.

Fotonr	Datum	Beskrivning	Från
1	2011-07-19	Översikt	V
2	"	", med Skrikesjön i bakgrunden.	V
3	"	", Alby.	S
4	"	", med Skrikesjön i bakgrunden.	NV
5	"	" " "	NV
6	"	", E4:an och vägmärke i bakgrunden.	NÖ
7	"	", E4:an och vägmärke i bakgrunden	NÖ
8	"	", E4:an och vägmärke i bakgrunden	NÖ
9	"	", E4:an och vägmärke i bakgrunden	NÖ
10	"	Vägmärke, RAÄ 275.	V
11	"	"	V
12	"	"	V
13	"	Översikt, med vägmärke i förgrunden och riksväg 13 i bakgrunden.	SV
14	2011-07-20	Schakt 1. Riksväg 13 i profil.	S
15	"	Schakt 2. Dike i plan.	
16	"	" Dike i profil	S
17	"	Schakt 8. Grop i plan.	V
18	"	" Grop i profil.	V
19	"	Schakt 11. Grop i plan.	
20	"	" Grop i profil.	NV
21	"	Översikt	V
22	"	Översikt	Ö
23	"	Schakt 54. Riksväg 13 i profil.	SV